

Základní informace o III. pilíři - Shrnutí

Základní informace o vývoji systému

III. pilíř penzijního systému vzniknul v roce 1994 jako dobrovolné individuální spoření na důchod podporované z mezinárodního pohledu netradičně státním příspěvkem. Zapojení občanů do systému přesáhlo za 3 měsíce 1 milión osob, trvale rostlo a již od roku 2008 přesahuje 4 milióny členů.

V roce 2000 byl systém významně podpořen zavedením daňových zvýhodnění k příspěvku účastníka i k příspěvkům zaměstnavatele. Věk nároku na výběr prostředků bez ztráty státních příspěvků byl zvýšen z 50 na 60 let.

Velkou transformací prošel systém III. pilíře od ledna 2013. Zaprvé, došlo k oddělení majetku správců a účastníků u stávajících i nových smluv. U stávajících smluv přešel majetek účastníků do transformovaných fondů, u nových smluv majetek účastníků shromažďovaly účastnické fondy. Pro majetek správců byly vytvořeny penzijních společností. Toto oddělení majetku účastníků a správců umožnilo zavést limity nákladů za správu (u TF původně na 0,6% z objemu aktiv a 0,15 % ze zisku). Za druhé, změnil se podmínky investování prostředků účastníků. U transformovaných fondů i nadále zůstala garance každoročního zachování hodnoty. U účastnických fondů však vznikly investiční strategie s rozdílnou mírou výnosu i rizika. To zákonitě u těchto fondů přineslo zrušení každoroční garance zachování hodnoty prostředků. Zatřetí, maximální státní příspěvek byl zvýšen ze 150 Kč na 230 Kč. K dosažení maximálního příspěvku však bylo nutné měsíčně spořit 1.000 Kč namísto dřívějších 500 Kč.

Poslední změny proběhly v roce 2017, kdy byl zvýšen limit pro odečet příspěvku od základu DPFO z limitu 12 tisíc na 24 tisíc Kč ročně, byl umožněn vstup dětem od narození (z podmínky 18 let) a byla změněna poplatková struktura u transformovaných fondů.

Hlavní silné stránky III. pilíře

Za 25 let se z III. pilíře stal robustní a stabilní pilířem důchodového systému s velmi vysokým podílem spořicíh v populaci. Jako takový má III. pilíř jedinečný potenciál zvýšit v současnosti malý podíl soukromých úspor seniorů na jejich příjmech. Ty z 96 % tvoří státní důchod. K hlavním pozitivům III. pilíře patří:

1. Z mezinárodního pohledu velmi vysoké pokrytí. Účast ve věkových kategoriích od 40 do 60 let přesahuje 60 %, účast od 30 do 40 let přesahuje 50 %.
2. Vysoká důvěra občanů ve III. pilíř jako celek a jeho stabilitu,
3. Systém osvědčil za 25 let velkou finanční stabilitu bez jakýchkoli významnějších problémů.

Nedostatky III. pilíře

Na druhé straně, největší slabinou III. pilíře je poměrně nízká výše úspor i úložek na jednoho účastníka a i vzhledem k HDP (spravované prostředky odpovídají 8 % HDP). Nízká velikost úspor respektive úložek vyplývá zejména z následujících faktů:

1. Zapojení mladších věkových kategorií zejména od 20 do 30 let je nedostatečné.
2. Starší transformované fondy poskytují systémové nízké zhodnocení, přitom v nich velká většina účastníků stále setrvává.
3. Průměrná výše příspěvku je nízká a roste velmi pomalu. Průměrný příspěvek účastníků jen nepatrně přesahuje sedm set korun ročně. Příspěvek zaměstnavatele je poskytován jen necelé čtvrtině, účastníků, cca 1 miliónu osob.

Úspory seniorů při odchodu z trhu práce do důchodu pak nemají potenciál významně zvýšit jejich příjmy a navíc jsou dominantně čerpány formou jednorázových vyrovnání. Pravidelných penzí je velmi málo.

Vzhledem k přínosům III. pilíře jsou náklady státní podpory relativně vysoké. Celková podpora tvoří 19 mld. Kč ročně. Z toho 9 mld. (téměř polovinu) činí podpora příspěvků zaměstnavatele. Objem placených příspěvků zaměstnavatele přitom činí přibližně jen čtvrtinu zaplacených příspěvků. Státní podpora účastníků pak odpovídá 10 mld. korun ročně. Přitom u drtivé většiny důchodců úspory z III. pilíře tvoří významnější část pravidelných příjmů ve stáří (96 % příjmů důchodců tvoří státní důchod).

[MPSV doporučuje zaměřit diskuzi Komise pro spravedlivé důchody na následující témata:](#)

Zvýšení zapojení občanů a zaměstnavatelů

- 1) Zvýšení motivace občanů k vstupu do III. pilíře v dřívějším věku
 - Vyšší motivace lze docílit vyšší informovanosti o výhodách včasného vstupu do III. pilíře, vyšší finanční podporou, nově definovanými podmínkami vstupu do III. pilíře
- 2) Zvýšení důvěry občanů ve III. pilíř
 - Zvýšení důvěry vytvořením alternativy státního fondu
- 3) Zvýšení participace zaměstnavatelů
 - Vyšší zapojení zaměstnavatelů například zahrnutím přispívání do III. pilíře mezi prvky sektorového kolektivního vyjednávání

Zvýšení úrovně příspěvků

- 1) Změny nastavení státní podpory účastníků
 - Zvýšení výše úložek k získání minimální a maximální státní podpory, valorizace státní podpory a hranic pro její přiznávání tak, aby reálná hodnota úložek v čase neklesala
 - Zvážení koexistence daňové a podpory a státního příspěvku
 - Zvýšit informovanost občanů o tom, jak velkou část jejich mezd nahradí po odchodu do důchodu starobní důchod, aby občané měli lepší představu o potřebné výši úložek ve III. pilíři nebo jiných dobrovolných systémech spoření

Zvýšení výnosnosti systému

- 1) Možnosti revize poplatkové politiky fondů, která by zvýšila výnosnost úspor účastníků na úkor zisku penzijních společností
- 2) Zvýšení motivace současných účastníků k přechodu z transformovaných do účastnických fondů
- 3) Zřízení státního nízkonákladového účastnického penzijního fondu

Posílení primárního účelu doplňkového příjmu

- 1) Zvážení důsledků koexistence jednotlivých forem výběru úspor, zejména možností jednorázového výběru a doživotních anuit

Základní informace o III. pilíři v ČR – podrobnější

Základní organizační informace

III. pilíř penzijního systému, vzniknul v roce 1994. Penzijní připojištění bylo koncipováno jako individuální dobrovolné spoření na důchod, díky kterému budou mít senioři částečně diversifikované příjmy ve stáří. Spoření bylo koncipované jako „bezrizikové“, protože žádný rok nesměly účastníci III. pilíře utrpět nominální ztrátu. Úspory bylo možné vybrat již v 50 letech.

K zásadní novele došlo k 1. 1. 2013. V tomto roce došlo zejména ke změnám státní podpory a nastavení pravidel pro penzijní fondy. Fondy penzijního připojištění byly přeměněny na penzijní společnosti a na transformované fondy s odděleným majetkem účastníků, ostatní podmínky včetně garance zachování hodnoty prostředků byly zachovány. Nově jako součást III. pilíře vzniklo doplňkové penzijní spoření a v jeho rámci účastnické fondy. U účastnických fondů došlo k výraznějším změnám ostatních podmínek spoření. Mezi zásadní patřily zrušení garance každoročního zachování hodnoty majetku klienta a změny umožňující výběr způsobu investování úspor. Pro transformované i účastnické fondy byla aplikována nová výše a struktura státní podpory.

I když podmínky spoření v účastnických fondech jsou odbornou veřejností vnímány zejména pro mladší ročníky jako příznivější, většina občanů do účastnických fondů zatím nepřešla.

Podmínky a motivace spoření

Účast ve III. pilíři je dobrovolná. Vstoupit do fondů ve III. pilíři mohou osoby bez omezení. Taktéž lze z fondů III. pilíře kdykoli vystoupit.

Stát podporuje občany ke spoření 3 způsoby:

- (i) státními příspěvky pro účastníka,
- (ii) daňovými úlevami pro účastníka,
- (iii) Daňovými a odvodovými úlevami pro zaměstnavatele účastníka.

Státní příspěvek v současnosti pobírají účastníci s úložkou od 300 Kč měsíčně, viz Tabulka 1. Výše státních příspěvků i minimální výše úložky účastníka potřebná pro nárok na státní příspěvek se výrazně změnil v roce 2013. Značná část účastníků III. pilíře na změnu státního příspěvku zareagovala, i když reakce v podobě zvýšení měsíční úložek proběhla mnohdy se zpožděním, viz část o výši úložek účastníků.

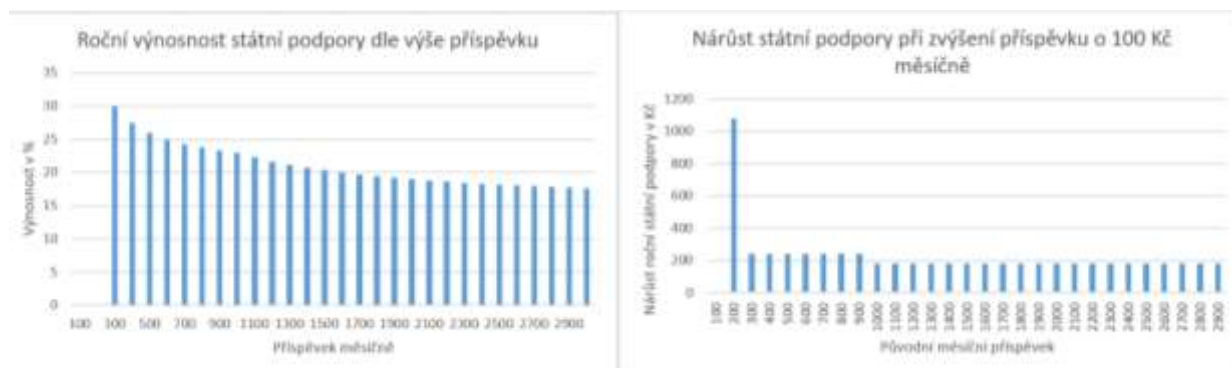
Tabulka 1: Státní příspěvek dle výše příspěvku účastníka

Měsíční platba	Státní příspěvek	Státní příspěvek
	do roku 2012	od roku 2013
100 Kč	50 Kč	0 Kč
200 Kč	90 Kč	0 Kč
300 Kč	120 Kč	90 Kč
400 Kč	140 Kč	110 Kč
500 Kč	150 Kč	130 Kč
600 Kč	150 Kč	150 Kč
700 Kč	150 Kč	170 Kč
800 Kč	150 Kč	190 Kč
900 Kč	150 Kč	210 Kč
1000 Kč a více	150 Kč	230 Kč

Daňové úlevy na úložky účastníků jsou poskytovány formou odečtu od základu z DPFO. Je možné odečíst platby nad 12.000 Kč (neboli nad 1.000Kč měsíčně), maximálně 24.000 Kč ročně. Maximální výše daňově odečitatelné položky byla před rokem 2017 poloviční.

Výnosnost státní podpory úložek účastníků je nejvyšší pro úložku 300 korun měsíčně. S rostoucí úložkou průměrná výnosnost postupně klesá (levý panel Grafu 1). Při zvyšování úložky o 100 korun měsíčně nejvíce vzroste státní podpora při navýšení z 200 na 300 korun měsíčně (vznik nároku na podporu). Následně zvýšení úložky účastníka o 100 Kč měsíčně (1.200 Kč ročně) zvyšuje částku státní podpory o 240Kč ročně, respektive 180 Kč ročně (pravý panel Grafu 2).

Graf 1: Průměrná a mezní výnosnost příspěvku účastníka

Příspěvky zaměstnavatele do III. pilíře jsou osvobozeny od plateb pojistných a daně z příjmu fyzických osob (dále DPFO). Maximální limit pro osvobození ročního příspěvku zaměstnavatele od pojistných a DPFO byl v roce 2017 zvýšen z 30.000 na 50.000 Kč ročně. Zaměstnavatel by tak při maximální daňové optimalizaci přispíval přibližně 4.170 Kč měsíčně jednomu zaměstnanci. Výši celkové optimalizace ilustruje Graf 2, podpora je relativně vyšší, než u státního příspěvku.

Graf 2: Zvýhodnění příspěvků zaměstnavatele

Vedle státní podpory by měla být motivace ke spoření zajištěna zejména výnosností samotného penzijního fondu, bez započtení státní podpory. Výnosnost transformovaných penzijních fondů je zásadně omezena zákonnou podmínkou každoročního nezáporného zisku. Transformované fondy tak musí používat velmi konzervativní investiční strategie a jejich výnos nedosahuje ani úrovně inflace. U účastnických fondů již podmínka nezáporného zisku není. Výnosnost účastnických fondů se liší dle rizikovosti jejich investiční strategie a zejména u dynamických strategií výnos inflaci za období jejich existence (2013 – 2018) zpravidla výrazně převyšuje.

Tabulka 2: Výnosnost penzijních společností

	transformované fondy	účastnické fondy	
		nejnižší výnos	nejvyšší výnos
Conseq penzijní společnost	0,78%	0,71%	48,12%
Allianz penzijní společnost	1,21%	2,59%	8,04%
AXA penzijní společnost	1,33%	1,51%	7,46%
ČSOB penzijní společnost	1,13%	0,47%	10,45%
penzijní společnost České pojišťovny	1,39%	3,56%	9,94%
NN penzijní společnost	0,95%	-3,54%	0,21%
Česká spořitelna - penzijní společnost	0,95%	1,81%	15,82%
KB penzijní společnost	1,02%	-3,22%	7,76%

Výnosnost účastnických fondů má tak výrazně vyšší než u transformovaných fondů. Nicméně většina účastníků transformovaných fondů v těchto fondech zůstává, i když jim zákon přechod do účastnických fondů umožňuje. Nejsilnějšími důvody pro setrvání v transformovaném fondu nejspíše jsou:

- (i) garance každoročního zachování hodnoty
- (ii) u starších smluv možnost výběru bez ztráty státního příspěvku již v 50 letech

Tyto možnosti transformovaných fondů u účastnických fondů nejsou.

Nízká výnosnost úspor kontrastuje se ziskovostí penzijních společností. Ta je přibližně 15 %.

Možnosti výběru úspor ze III. pilíře

Zákon umožňuje 7 způsobů výběru úspor z účastnických fondů, jak je shrnuje Tabulka 2.

Tabulka 3: Možnosti výběru úspor ve stáří ze III. pilíře

	Minimální věk	Minimální doba spoření	Výplata státních příspěvků	Danění	Další podmínky
Postupná penze	60 let	5 let	všechny	15% daň z výnosů při výplatě do 10 let	---
Jednorázová výplata	60 let	5 let	všechny	15% daň z výnosů a příspěvků	---
Odbyté (předčasné ukončení)	---	2 roky	vrácení	15% daň z výnosů a příspěvků	---
Invalidní penze		3 roky	všechny	---	Invalidní důchod 3. stupně
Předdůchod	5 let před nárokem na	5 let	všechny	15% daň z výnosů	Minimální doba výplaty 2 roky
Částečná výplata v 18 letech	---	10 let	nevypřácneny	15% daň z výnosů	Vyplacena 1/3 vložených prostředků
Postupná výplata přes životní pojišťovnu	60 let	5 let	všechny	---	---

Většina seniorů volí jednorázovou výplatu. V současnosti je určité zvýšení popularity postupné penze s výplatou na 10 let.¹ Tato forma výplaty na rozdíl od jednorázové výplaty nevyžaduje platbu 15% daně z výnosů a příspěvků zaměstnavatele. Předdůchod jako forma výplaty je výrazně minoritní.²

¹ Data o výplatách ze statistiky ČNB jsou v příloze

² na konci roku 2018 3.915 osob, tedy přibližně o třetinu více než na začátku roku

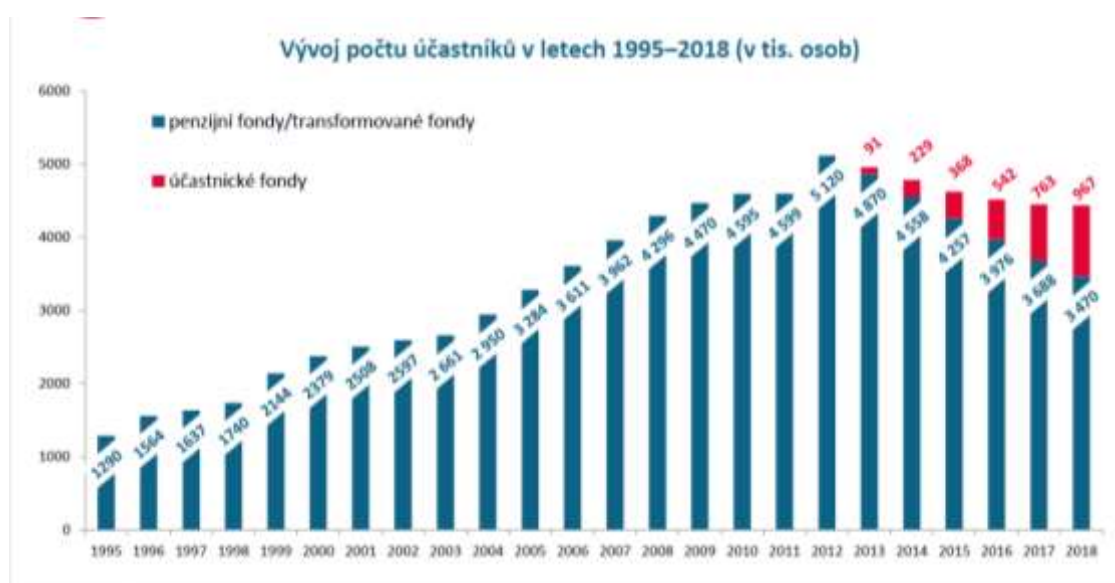
Popularita jednorázové penze je dána

- (i) nízkou průměrnou naspořenou částkou u současných seniorů,
- (ii) nastavením systému.

Účast ve III. pilíři

Systému se podařilo nalákat velkou většinu ekonomicky aktivní populace. To skýtá veliký potenciál pro optimalizační změny. III. pilíře se celkem na konci roku 2018 účastnilo 4.450.960 osob. Počet spořících od zavedení III. pilíře rostl a svého maxima dosáhl v roce 2012. V tomto roce docházelo k velkému počtu „předuzavření smluv“, kdy se většina nových účastníků snažila na poslední chvíli vstoupit do III. pilíře za starých podmínek. I když nelze upřít krátkodobý vliv „předuzavření smluv“ na vývoj počtů účastníků, dlouhodobě počet účastníků již stagnuje a při současném nastavení systému je patrně velmi blízký možnému maximu. Ani v roce 2018 nebyl počet účastníků vyšší než na konci roku 2011.

Graf 4: Počet účastníků III. pilíře

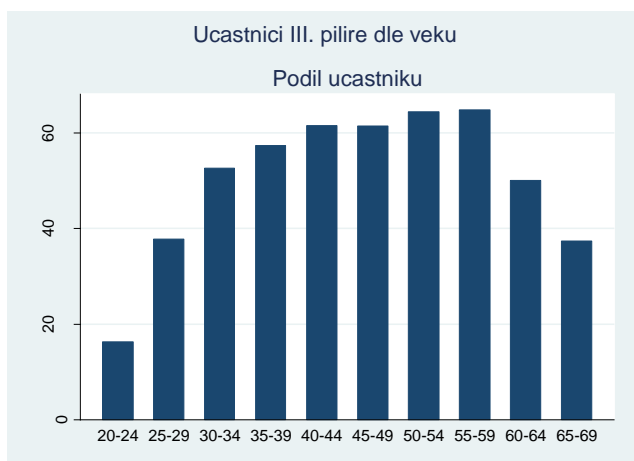

Mezi přispěvateli jsou nejen ekonomicky aktivní občané, ale také důchodci a děti do 18 let. Účast důchodců umožňoval systém již od svého vzniku, i když její ekonomické ospravedlnění může být diskutabilní. Účast dětí do 18 let umožnila až změna zákona účinná od počátku roku 2016. Ke konci roku 2018 do III. pilíře vstoupilo 40 tisíc dětí z celkového počtu 1.920 tisíc dětí do 18 let. K největšímu nárůstu došlo během roku 2018, kdy se počet účastníků-děti zdvojnásobil.

Struktura účastníků z pohledu jejich věku, příjmu nebo typu jejich ekonomické činnosti je dostupná jen na základě Výběrového šetření příjmů a životních podmínek Českého statistického úřadu.

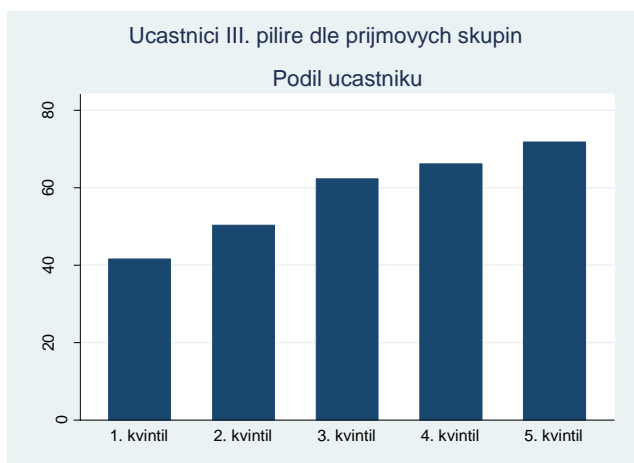
Podíl účastníků III. pilíře výrazněji roste s věkem. U 40letých až 60letých je účast nejvyšší, okolo 60 %. Následně podíl účastníků klesá, nicméně je stále velmi vysoký. Například ve věkové skupině 65 – 69 let spoří třetina seniorů.

Graf 5: Podíly účastníků podle věkových skupin

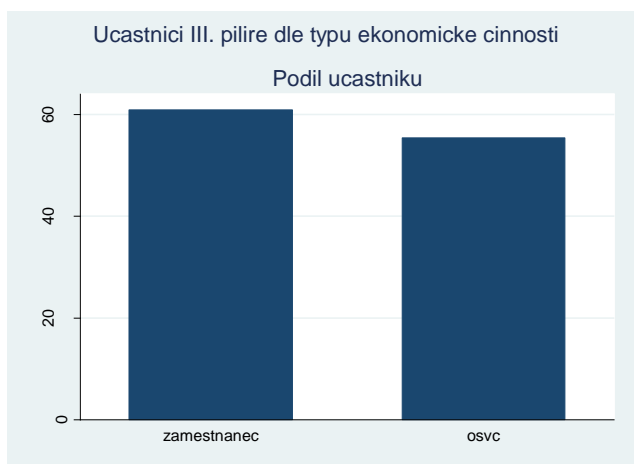
S rostoucím příjmem roste i podíl účastníků III. pilíře. Nicméně i u 20 % občanů s nejnižšími příjmy je podíl účastníků vyšší než 40 %. Naopak u 20 % občanů s nejvyššími příjmy nedosahuje podíl účastníků ani 80 %. Přitom čistý náhradový poměr u 20 % osob s nejnižšími příjmy bude velmi pravděpodobně blížký 100 %. Je tedy otázka, zda u nich je spoření smysluplné.

Graf 6: Podíly účastníků podle příjmových skupin

Mezi účastníky penzijního spoření je vyšší podíl zaměstnanců než samostatně výdělečně činných osob. To nesevčí o tom, že by se samostatně výdělečné osoby s větší pravděpodobností snažily zajistit se na důchod mimo systém penzijního zabezpečení (I. pilíř).

Graf 7: Podíly účastníků podle typu ekonomické aktivity

Výše měsíčních úložek ve III. pilíři

Výše úložek je zásadně ovlivněna velikostí státní podpory. Stanovení úložek ve III. pilíři je s největší pravděpodobností při dnešním nastavení systému dáno maximalizací státní podpory, nikoli snahou zajistit si dodatečné příjmy na stáří.

Průměrná výše úložky účastníků i jejich zaměstnavatelů v transformovaných fondech roste, v účastnických fondech stagnuje. Zaměstnavatelé přispívají přibližně pouze každému pátému účastníku III. pilíře. Výše příspěvku zaměstnavatelů je však v průměru vyšší než u účastníků.

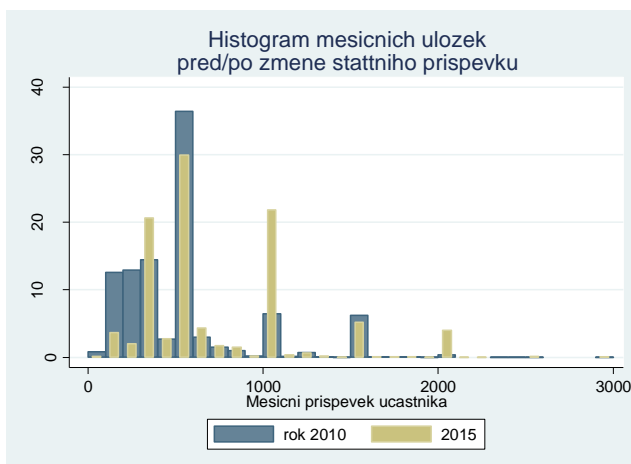
Graf 8: Průměrná výše příspěvků účastníků a jejich zaměstnavatelů

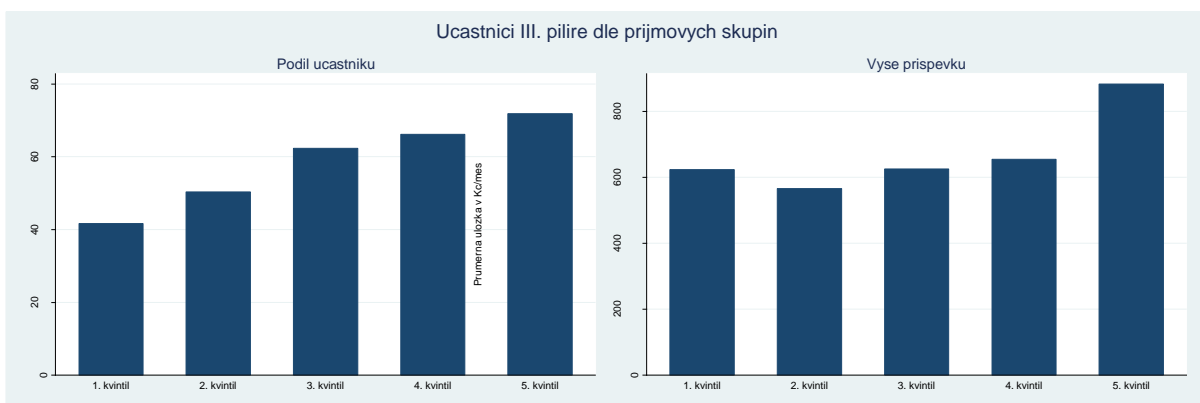
Účastníci III. pilíře zareagovali na změnu státních příspěvků v roce 2013, jak ukazuje Graf 9. Došlo k výraznému navýšení podílu výše úložek, která maximalizovala dle nových pravidel státní příspěvek (1.000 Kč měsíčně). Naopak u měsíčních úložek, které nově nezakládaly nárok na státní příspěvek, došlo k poklesu.

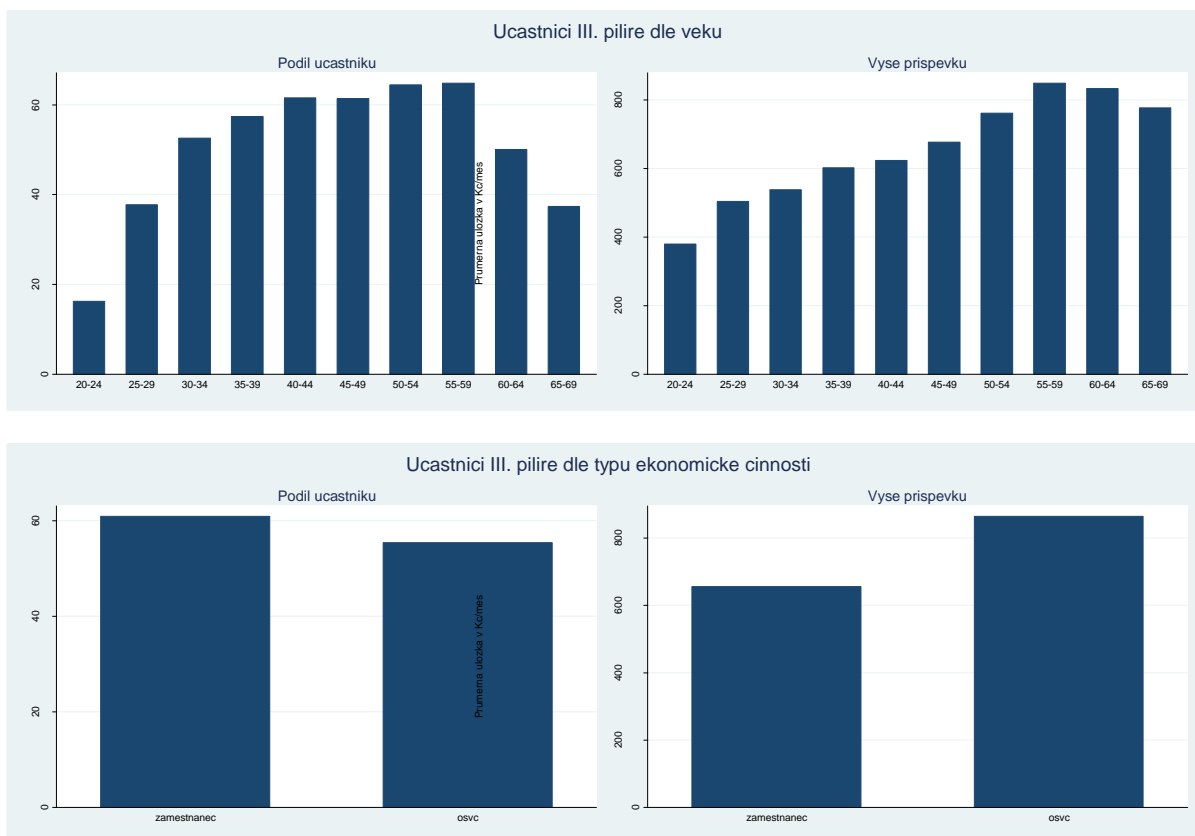
Graf 9: Měsíční úložky účastníků a změna státního příspěvku

Úložky účastníků III. pilíře jsou relativně nízké i přes to, že 80 % lidí si myslí, že z důchodu nevyžije, nebo vyžije jen částečně. Obecně vyšší příspěvky odvádějí účastníci ve vyšším věku (s výjimkou důchodců), účastníci s vyššími příjmy a samostatně výdělečně činné osoby, viz Graf 10.

Graf 10: Měsíční úložky účastníků podle jejich charakteristik

Rozpočtové náklady

Rozpočtové náklady na podporu III. pilíře tvoří státní příspěvek, odečitatelné položky u DPFO a daňové zvýhodnění příspěvků zaměstnavatelů.

- Státní příspěvek na penzijní připojištění tvořil v roce 2018 7,1mld Kč.
- Odečitatelné položky u DPFO účastníků odpovídaly v roce 2017 3,1mld Kč. V roce 2018 lze očekávat obdobnou výši.
- Náklady zvýhodnění příspěvků zaměstnavatelů (daňového a v pojistném) pak lze odhadnout přibližně na 9 mld. Kč ročně.

Celkové rozpočtové náklady tak odpovídají přibližně 19 mld. Kč ročně. Z toho téměř 50 % činí podpora k příspěvku zaměstnavatele, přestože objem zaplacených příspěvků zaměstnavatele tvoří přibližně jen čtvrtinu objemu zaplacených příspěvků účastníků.

Příloha: Struktura výplat dávek ze III. pilíře (statistika ČNB) - počty

Rok	Počet poživatelů starobní penze	Počet poživatelů pozůstalostní penze	Počet poživatelů výsluhové penze	Počet poživatelů invalidní penze	Počet případů dědění	Počet případů jednorázových vyrovnání	- z toho jednorázové výplaty z titulu výsluhové penze	Počet případů vyplacení odbytného pro účastníka	Počet odbytných pro oprávněnou osobu	Počet úhrad jednorázového pojistného
2018	10 093	15 440	284	1 054	2 638	217 873	8 958	80 144	8 441	0
2017	8 063	16 728	314	692	2 612	232 687	8 611	80 043	7 250	0
2016	5 727	17 444	348	403	2 376	173 720	9 056	68 657	5 112	0
2015	4 847	14 320	412	294	2 713	186 223	11 378	88 337	11 540	1
2014	4 222	12 699	277	274	1 921	162 478	16 220	111 482	13 405	6
2013	6 842	16 949	1 075	288	1 338	137 158	9 172	74 723	6 590	0

Struktura výplat dávek účastníkům (statistika ČNB) – v mil. Kč

Rok	2. Vyplacené prostředky celkem	2.1. Prostředky vyplacené účastníkům	2.1.1. Starobní penze	2.1.2. Dávky pozůstalostní penze	2.1.3. Dávky výsluhové penze	2.1.4. Dávky invalidní penze	2.1.5. Dědění	2.1.6. Jednorázová vyrovnání	2.1.7. Prostředky na vyplacené odbytné
2018	28 661	22 614	758	932	265	18	570	16 872	3 199
2017	27 853	22 719	567	873	229	16	565	17 307	3 160
2016	24 237	21 412	440	788	33	13	93	16 511	3 533
2015	21 322	19 046	349	673	47	16	128	14 555	3 277
2014	18 976	16 969	313	573	55	13	71	12 615	3 328
2013	16 939	15 322	332	541	60	11	85	11 352	2 942

Rozdíl mezi druhým a třetím sloupcem tvoří převody z účastnických do transformovaných fondů, převody mezi penzijními společnostmi a prostředky vrácené do státního rozpočtu.

Struktura zaplacených příspěvků (statistika ČNB) – v mil. Kč

Rok	1. Přijaté prostředky celkem	1.1. Vlastní příspěvky účastníků	1.2. Příspěvky poskytnuté zaměstnavatelem	1.3. Státní příspěvky celkem	1.4. Připsané výnosy účastníkům TF	1.5. Prostředky převedené z jiné PS	1.6. Prostředky převedené z TF do ÚF	1.7. Neidentifikovatelné platby	1.8. Prostředky přijaté z jiných zdrojů
2018	63 582	37 959	10 423	6 788	2 458	1 705	4 035	153	61
2017	59 674	36 763	9 266	6 403	2 856	526	3 657	144	59
2016	55 958	35 462	8 362	6 558	3 690	205	1 555	63	63
2015	56 080	35 862	8 005	6 553	4 294	163	1 022	98	83
2014	55 749	34 937	7 798	6 783	4 745	201	910	303	71
2013	56 306	33 633	7 604	6 537	4 206	3 956	190	82	97